

Ez a kérdés

■ A Jóisten nem nemzetről, inkább népről beszél. Definíciója egyszerű: akinek ő az istene, az az ő a népe. GOJ KADOS, a szent nép. Legalábbis így áll Mózes könyvében. Miért nem a Jóisten írta az egész Bibliát?! Tudott írni, hiszen a kőtáblákra saját ujjával rötta a Tízparancsolatot. Lehetett volna bővebb is: a részletekben van elásva az Ürdöng, onnan bújik elő, mint eső után a bolondgomba. A földre szállt Isten, Jézus is csupán egyszer folyamodott az íráshoz. Amit írt, a porba írta. Nyilván jelképnek szánta, mármint a port. Mintha az ismert közmondást szerette volna ekképp kiigazítani: a szó elszáll, de az írás, ha megmarad, sokkal rosszabb. Hogy mit írt a porba, nem találgtják az evangéliumok. Az idősebb Peter Brueghel megfestette a jelenetet: a farizeusok odaállítanak Jézus elé egy asszonyt, aki állítólag megcsalta a férjét. Kérik, hogy ítélkezzék felette. Jézus sokáig nem szól semmit, miközben valamilyen beleír a porba, majd azt mondja a farizeusoknak, hogy aki nem bűnös, az vesse az asszonyra az első követ. Brueghel képén kiolvashatók a porba írt szavak: DIE SONDER SONDE IS DIE. Flamandul ez annyit tesz: Aki közületek nem bűnös, az... Hogy olvasható legyen-e és milyen nyelven szóljon az a néhány porba írt szó, nyilván sokat meditálhatott Brueghel. De az is lehet, hogy nem.

Mózesnél a nép még GOJ volt, később a szó jelentést váltott, és egyre inkább azokat a zsidókat jelentette, akik nem voltak igazi zsidók. Ami megint arra utal, hogy nincsenek kőbe véshető parancsolatok, mert nincs egyjelentésű nyelv, amin a parancsolat megfogalmazható volna. Nincs egyetlen olyan szó sem, ami a parancsolatot, e felemás jelentésű, már-már rosszarcú szót helyettesítené, megadva az esélyt, hogy ne tegyünk tönkre a szóval azt, amit mondani szeretnénk. Isten szent népétől a gój motorosokig perverz virtuozitással mutatkozik meg a szó paradoxona.

(Van egy Jézuséhoz hasonló jelenet az *Ulysses*ben is. Leopold Bloom a távolabb napozó Gerty Mc Dowellnak a homokba írja üzenetét, amiből annyi marad: I AM A... a többit elmossa a víz.)

Jézus író volt megírt opusok nélkül is. A porba írt, cáfolva saját megcáfolhatatlanságát. És ugyancsak megerősítette írótságát, amikor egy másik jelenetben azt mondta, azért jött, hogy a vakot látóvá tegye, a látót pedig vakká.

*

Tavaly jelent meg az *Édes hazám* című antológia, kortárs közéleti versekkel. Több mint hatvan költő harmadfélszáz verse foglalkozik a közélettel, ezen belül nemzettel, hazával, demokráciával, hatalommal, történelemmel, politikával. Nem új keletű ez a költészet, inkább csak új divatú, aminek kialakulásában Kemény István versének, illetve a rá feleletként elhangzott verseknek és a versek nyomában kialakult vitáknak szokás elsődleges szerepet tulajdonítani.

Kemény versében a haza öreg néni, aki gyűlöletbe burkolózva akar élni még ezer évig. Vajon miféle gondolatnak van ilyen víziója? Kinek a mihez való viszonya szülte a költői képet? Érzékelhetően öreg és poros ez a viszony, pontosabban a viszonyt megfogalmazó nyelv. Legalábbis erre utal az antológia legtöbb verse, a sokféle szójáték, szótörzés, az igazgatás, amivel a szavak illeszkedésén, képeken és szókapcsolatokon *köll* frissíteni. Mintha elfogynának a szavak... „Hazám, kiírtam már magam, / s ha olykor dinnyehéj nyomán, / verses lovam megszattam, / novell kéne s inkább román, / vagy tán egészen az...”

Van persze komolyság is, transzcendens, súlyos ezer év, ezer év terhelte vállakban valódi fájdalom, van sírva vigadás, bűn és fátum. Ha összehasonlítjuk korábbi antológiákkal (*Tűz-tánc* – 1958), *A magyar valóság versei* – 1966), kiderül, alig változott a hang, legfeljebb kevesebb a propaganda és a falanszter, és több a groteszk, az irónia. Petőfi és Ady leginkább, de József Attila is, na és Illyés Gyula, vagyis hangsúlyozottan „19. századi” filing... „Magyar sors”, „Trianon”, „haza magasban és mélyben”... Az *Édes hazám* antológiából előlépő költő nem is költő, hanem sámán, sámán és homeless, bohóc és guru. Ócskaság, mondja az életre, ócskaság, de mégis szép... Ez persze lehet nála irónia is. De nem mindig van kedve ironizálni. Elvonul, máskor meg egyenesen ereszd el a hajam módon viselkedik. Apátiába rejti hiperaktivitását. Vagy fordítva. Öreg, illetve öreg, de fiatalnak képzei magát, slam-formákkal kísérletezik, narancsszínű nadrágban, lila pólóban járkal. Európáról legfeljebb egy Schengen-es szójáték jut eszébe, vagy szivarfüstben, évig érő kürtőkalapban a koncon osztózkodó társaság meg a „rothadó kapitalizmus”. Szeret demonstrálni, olykor tüntetésekről küld riportot. Önképét a pozitív és negatív sztereotípiák egyszerű és kényelmes rendszerének használatával rajzolja meg. „Sehonnai beteg ember”, aki „a kopott kabátot zizzenő dzsogingra cseréli”... Publicisztikát ír, nem közéletit, hanem közérzetit.

*

Weöres, amikor a nemzeti költészetről kérdezték, azzal felelt, hogy a nemzet romantikus fogalom, a Junges Deutschland termelte ki, Schelling és kortársai, és ennek a német romantikának a hatására alakult ki a magyar nemzetfogalom is, de ennek már vége, ideje volna túllépni rajta.

Mifelénk sokan mondták már, én vagyok a te urad, te vagy az én népem. Mifelénk sok mindenre felesküdték már a népek. A legújabb magyar alkotmány preambulummal kezdődik (később „nemzeti hitvallás” lett a neve), ennek első mondata: „Mi, a magyar nemzet tagjai...” Az alkotmány első cikkelye pedig így szól: „Hazánk neve Magyarország.” Elbizonytalanító kezdés, ugyanis a „mi” először a nemzet nevében szól, aztán a magyarországi honfiak nevében, ami nem teszi egyértelművé, kik tagjai a nemzetnek, és *kik hazájának Magyarország a neve*.

A német alkotmány első cikkelye kijelenti, hogy az emberi méltóság a legfontosabb! „Das Würde des Menschen ist unantastbar” – érinthetetlen. És az állam köteles ezt a méltóságot tiszteletben tartani és óvni. „Achten und schützen.” Ez messzeemenően egyezik azzal a Habermas által megfogalmazott korszakos gondolattal, amely elveti a nemzet etnikai meghatározását, és azt mondja, *a nemzet demokráciát építő közösség*. Mindenki tagja lehet, aki demokráciában akar élni. Korszakos és vonzó gondolat. Van benne valami optimizmus, amire minden embernek szüksége van. Van benne távlatosság, amire szintén szüksége van mindenkinek. Benne van minde nélkül az emberi közösség, amely képes osztolni birtokán és örökségén, az egész földgolyón, a grönlandi Éden-öböl csodazöld mezőitől a Szahara szédítő illatú homokdűnéin, a vándormadaraknak otthont adó szigetek szél barázdálta sziklafalain át az alföldek selyemfű legelőiig... Tiszteli és óvja az emberi szabadságot, amely egyedül alkalmas megjeleníteni az ember vízióját önmagáról.

*

2009-ben a *Le Nouvel Observateur* vitára hívott két sztárfilozófust. A beszélgetés témája a nemzet volt. A vitára a szerkesztőségben került sor, a vita szövegét a lap október 17-i számában közzölték. Alain Finkielkraut kezdi, azzal indít, hogy idéz egy Ernest Renan mondást, miszerint az emberiség történelme nem zoológia. Majd a hagyományról beszél. Alain Badiou első megszólalásában rögtön rákérdez a vita körül-

ményeire, és kifejti, nem véletlenül foglalkozik ezzel mostanában a Sarkozy-apparátus. Mi a nemzet? Ki az igazi francia? Ki nem az? E kérdésekre születtek már feleletek, sőt törvények is: a zsidók és az idegenek nem jó franciák. Aki kérdez, annak tudnia kell, hogy a válasz eldöntheti, ki tagja a nemzetnek, ki nem. És innen kezdve hiába érvel Finkielkraut a nemzeti identitás meghatározásának szükségességével, a hagyománnyal, az emlékekkel, a kulturális örökséggel, a francia lélekkel, Badiou nem tágít: szerinte a nemzeti örökség felemás dolog, mert van, amit el lehet fogadni belőle, és van, amit nem lehet. Gondoljunk csupán a kereszténységre, nem lehet azonosulni a keresztes háborúkkal vagy az inkvizícióval. Erre Finkielkraut egy újabb idézettel felel, jelezve, hogy a kereszténységnek sok ellensége volt, és sokan akarták megsemmisíteni. Ez az okfejtés, mondja Badiou, nagyon szűk sávban érvényes, ráadásul legitimálja az erőszakot. A nemzet, összegez Badiou – miközben a fényképek tanúsága szerint Finkielkraut a tenyerébe ejti arcát –, a nemzet eleve rasszista fogalom, aki a nemzeti identitást erőlteti, előbb-utóbb fasisztává válhat, maga Finkielkraut is feleszmélhet egyszer, hogy az újjáéledő fasizmus elősegítője volt.

*

Bármilyen létre tud hozni egy közösséget. Egy hevenyészve összeütött vagy éppen séggel nagy gonddal létrehozott alkotmány... Egy misztikus történet... Egy zászló... Egy sztereotípiá... Bármiben lehet hinni. Akár abban is, hogy a murok nem léteznek, csak a sárgarépa. Csak elégszer kell hangoztatni. Egyetlen kérdés létre tud hozni egy közösséget. Akár egy egész nemzetet is. Nemzet lehet azokból, akik kitartóan és folyamatosan ugyanazt a kérdést teszik fel maguknak, észrevétlenül bezáródva a kérdés vasrácsai mögé.

